

Skrivnosti grajskega parka

Besedilo:

Urška Kiselak
Katarina Vaupotič

Ilustracije:

Aleksander Štumberger

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

821.163.6-93-32

KISELAK, Urška, 2001-

Skrivnosti grajskega parka / besedilo Urška Kiselak, Katarina Vaupotič ; ilustracije
Aleksander Štumberger. - Ormož : Rdeči križ Slovenije, Območno združenje, 2019

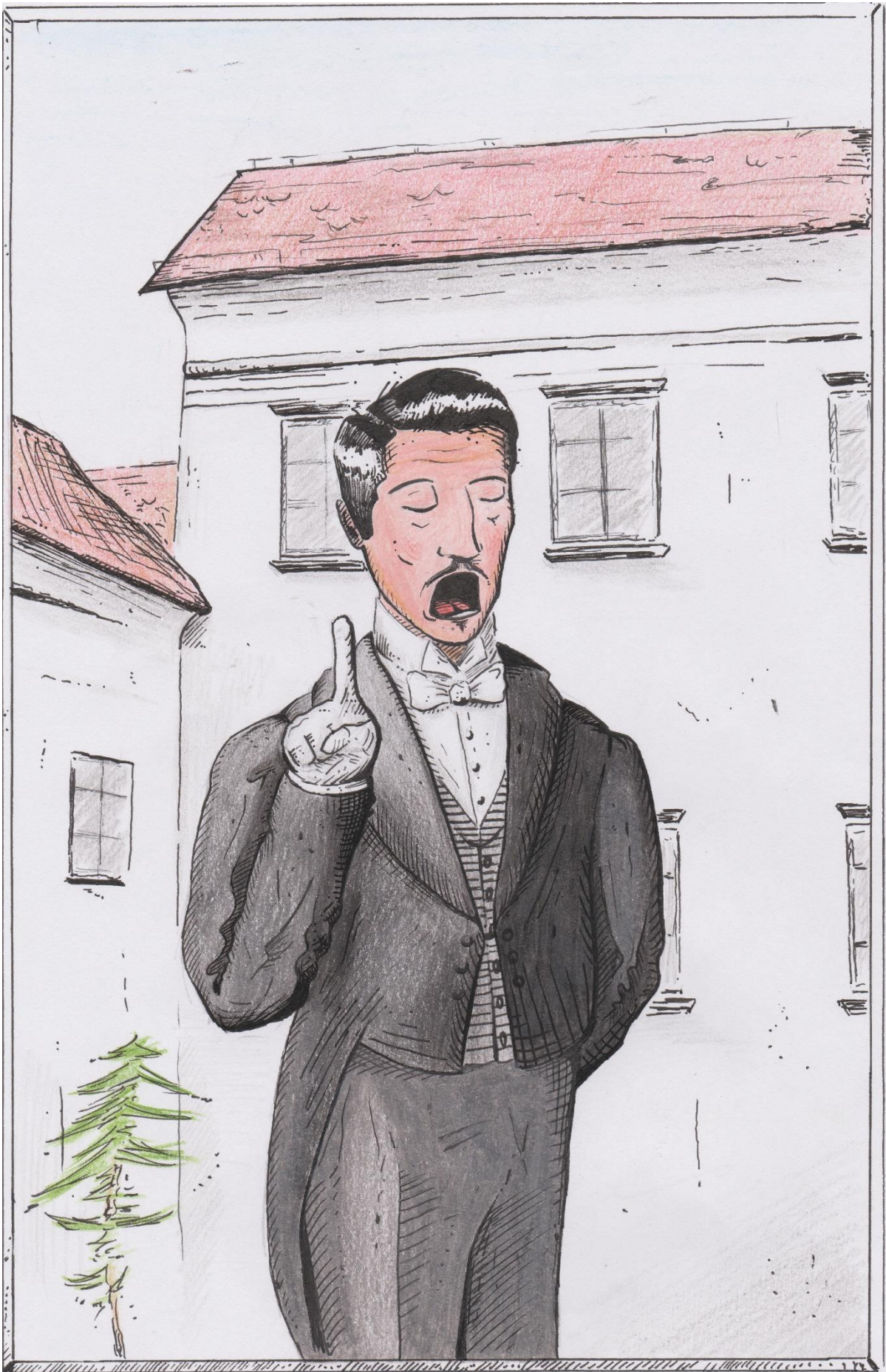
ISBN 978-961-6103-40-4

1. Vaupotič, Katarina

COBISS.SI-ID 95893505

Bil je lep sončen dan. Zelenje se je čarobno svetlikalo in se stegovalo proti soncu. Vse je bilo mirno in tiho, dokler ni na dvorišče gradu pritekel glavni služabnik. Za njim se je skozi velika vhodna vrata razlila za trenutek nepregledna množica v svetlo rjava oblačila oblečenih ljudi. Glavni služabnik se je ustavil sredi dvorišča in počakal, da je množica okoli njega utihnila in ustvarila polkrog. Nato je začel:

»Dragi moji! Po mnogih letih samote bo danes naš grad dobil novo lastnico. To pomeni, da imamo še natanko tri ure, da uredimo vse najmanjše podrobnosti, da bo ob prihodu kar se da pozitivno presenečena. Zdaj pa na delo in se ponovno vsi zberemo tukaj ob šestih popoldan, ko bomo pozdravili novo gospodarico, grofico Irmo.«

Množica se je razšla in vsi so začeli opravljati svoje delo. Vrtnarji so odhiteli v park in poskrbeli za vsa mogočna drevesa, travo in grmičke ter nasade narcis. Največjo skrb so posvetili oranževcu, ki je do sedaj navdušil vse goste, saj je bil na videz najbolj poseben in eksotičen.

Maclura pomifera ((Raf.) C.K. Schneid), oranževcec, angl. osage orange, horse apple

Čeprav je plod oranževca videti kot zelena pomaranča, ni s pravo pomarančo niti malo v sorodu. Spada v družino murvovk, izhaja pa iz Severne Amerike. Cvetovi so enospolni, iz ženskih se razvijejo soplodja, sestavljena iz številnih drobnih koščičastih sadežev, združenih v okroglo tvorbo, veliko kot pomaranča, ki je, ko dozori, oranžna. Plodovi niso užitni. Les je izredno trd, a hkrati prožen. Zanimivo je, da oranževcec dandanes v naravi nima živalske vrste, ki bi se prehranjevala prav z njegovimi plodovi in bila tako glavna razširjevalka vrste. Tako je v sedanjem času glavni način razširjanja drevesa s pomočjo človeka.

Sobarice so začele pomivati tla in postiljati postelje, saj so želele s svojimi sposobnostmi čimbolj očarati novo grofico, iz kuhinje pa je že začelo prijetno dišati po hišni specialiteti. Ko so vsi opravili svoje delo, so uredili tudi sebe in se zbrali na dvorišču ter nestrpno čakali na prihod. Kakor hitro je ura odbila šest, so na makadamski cesti zaslišali zvok koles avtomobilov in nekaj trenutkov kasneje končno ugledali novo grofico.

Iz avta je stopila visoka in temnolasa mlada gospodična. Prijazno je pozdravila vse služabnike, nato pa se je odpravila na ogled gradu in parka. Navdušena je bila nad prostornostjo gradu, park pa jo je popolnoma očaral. V njem je nekaj minut tiho stala in pogledovala od enega drevesnega mogotca k drugemu. Z glavnim služabnikom sta se odpravila nazaj na dvorišče. Tam je grofica ukazala izprazniti prtljago iz vseh avtomobilov v vežo, sama pa se je odpravila v jedilnico, kjer je pojedla večerjo in pohvalila glavnega kuharja. Nato je odšla v glavno spalnico, se umila in zaspala. Služabniki so si v veži z zanimanjem ogledovali njeno prtljago, najbolj pa jih je zanimalo, kaj se nahaja v dvajsetih pletenih košarah.

Grofica Irma je sanjala čudovite sanje. V parku je videla množico divjadi, ki se je mirno skrivala v senci dreves, med njimi so se sprehajali fazani in se skrivali drug drugemu. Množica dreves je bila nepregledna, vendar si lahko do vsakega drevesa prišel brez težav, saj so do njih vodile potke.

Zjutraj je svoje sanje delila z vrtnarji in vsi so takoj poprijeli za delo ter začeli graditi prostore za divjad in fazane ter številne klopi ob večjih drevesih. Najrazkošnejša klop je stala ob ginku, ki je bil grofičin najljubši.

***Ginkgo biloba L.*, dvokrpi ginkgo, angl. maidenhair tree**

Dvokrpi ginko je daleč najstarejša še živeča drevesna vrsta na planetu. Nekateri menijo, da predstavlja vezni člen med iglavci in višje razvitimi listavci, saj je po rasti in obliki krošnje podoben obema skupinama, kljub zelenim, pahljačastim listom pa spada med prvo omenjene. Je dvodomno drevo, ki v višino zraste do 30 m, semena pa kalijo le pri drevesih starejših od 70 let. Dosežejo častitljivo starost preko 1000 let.

Grofica Irma je pomagala pospravljati svoje stvari iz veže in jih razporejati po gradu. Na koncu so ostale le še pletene košare, za katere je naročila, naj jih odnesejo v njeno sobo. Takoj, ko so jih začeli dvigovati, se je iz njih zaslišalo sikanje. Ženske so košare zmetale na tla, iz njih pa so se začele viti številne kače. Grofica je služabnikom pojasnila, da so kače njeni ljubljenci in se jih ni potrebno bati, saj prinašajo več koristi kot škode ter nikomur ne želijo nič hudega. Predlagala jim je, naj se na njih navadijo, saj se bodo pojavljale vsepovsod. Služabniki so kar težko verjeli svojim očem, vendar so bili naučeni, da ubogajo vsakega gospodarja. Kače so lezle na vse strani, le ena je ostala ovita okoli grofičinih rok. Ta ji je posvečala posebno pozornost in jo odnesla v svojo spalnico. Služabnikom se je tisto noč zdelo, da so slišali sikajoč glas, ki je rekel nekaj takega kot:

»Sssladko ssspi, gosspodarica Irma.«

Od takrat se jim nič več ni zdelo nemogoče.

Naslednje jutro je grofico prebudil zvok ročne žage. Nemudoma je vstala in stekla do okna ter zagledala skupino ljudi, ki so stali okrog enega izmed hrastov in neutrudno rezali v njegovo deblo. Pograbila je kačo in kar v spalni opravi stekla v park. Ko so jo moški zagledali s kačo v roki, so se skoraj vsi razbežali, le najpogumnejši je ostal in grofici razložil, da potrebujejo les za izdelavo pohištva in da so ga zmeraj jemali tukaj. Gospodarica se je zgrozila in zavpila, da od sedaj naprej to več ne bo mogoče in moške nagnala. Dotaknila se je poškodovanega lesa in kača ji je iz roke ušla na deblo. Splazila se je po poškodovanih delih in jih čudežno zacelila.

Quercus robur L., hrast dob, angl. oak

Za Grke, Rimljane in Slovane je bil sveto drevo, predstavljal pa je tudi središče venetske kulture, saj je v vsakem večjem zaselku kraljeval mogočen hrast. Listavec, ki lahko živi do 1000 let, ima sivkasto lubje z močnimi in globokimi vzdolžnimi razpokami. V višino zraste 20 do 40 m, deblo pa sega visoko v krošnjo. Listi, pernato krpate oblike, so dolgi do 15 cm in široki do 10 cm ter poženejo šele sredi maja. Plod želod zraste v čašasti skledici imenovani kapica in vsebuje samo eno seme, le redko dve ali tri.

Ko se je vrnila v grad, je grofica začela pisati pismo na poseben Urad za naravo, v katerem je prosila za ogled njenega parka in posledično zavarovanje tega naravnega habitata z ribnikom. Ko je pismo zapečatila, je bila zelo zadovoljna in se že veselila prihajajočega odgovora. Medtem si je zaželela orehovo potico, dekleta v kuhinji pa so iz jedrc v shrambi pripravile nadev za slastno potico.

Juglans regia L., navadni oreh, angl. walnut

Navadni oreh je drevo, ki ima spiralasto razvrščene liste. List je sestavljen iz 7 do 9 lističev. Lističi so brez dlak in imajo cel rob. Mladi listi so sprva rdečkasti, pozneje zeleni. Oreh nosi tako ženske kot moške cvetove na isti rastlini, ob čemer moški cvetovi cvetijo pred ženskimi. Rastlina je vetrocvetka. Plod je koščičast in ga imenujemo tudi oreh. Zunanji del plodu je zelen, ki se jeseni rjavo obarva in razpre, osrednji del plodu pa otrdi. Poznamo kar nekaj fraz, povezanih s plodom, dobrodošel pa je tudi v kulinariki.

Grofica se je v svojem prostem času rada sprehajala po parku v družbi svojih kač in opazovala ptice v krošnjah dreves, divjad in fazane, ki so se brezskrbno potikali po zelenih površinah. Najbolj je občudovala lipov drevored, ki ji je zaradi svoje simetrije prinašal mnogo notranjega miru.

Tilia cordata Mill., lipovec in *Tilia platyphyllos* Scop., lipa, angl. linden

Lipa je nekoč predstavljala središče družabnega življenja, v Sloveniji pa si je prislužila tudi naziv narodnega drevesa. Slovi po svojih dobrih lastnostih in trdoživosti, saj dosega starost tudi do 800 let. Do 40 m visok in 3 m širok listavec je razširjen od sredine Iberskega polotoka na zahodu do Črnega morja na vzhodu. Značilni srčasti listi rastejo v socvetjih, cvetovi, ki zacvetijo junija, pa imajo številne zdravilne lastnosti.

Iz Urada za naravo je prejela odgovor, v katerem so ji obljubljali obisk in ogled parka. Na dan obiska se je grofica Irma sama odpravila v park in natrgala nekaj najlepših cvetov tulipanovca. Zamislila si jih je kot okras na mizi, saj je že takoj ob prihodu želela narediti vtis na inšpektorja, ki bo prišel.

Liriodendron tulipifera L., tulipanovec, angl. tuliptree

Navadni tulipanovec izvira iz Severne Amerike, kot okrasno drevo pa je bilo kasneje razširjeno po celem svetu. V višino lahko zraste do 50 m, zaradi visoke stožčaste krošnje, katere prve veje se pojavijo šele na višini 25 do 30 m, pa je njegov les zelo priljubljen v lesni industriji. Ima gost in trpežen les, zaradi česar so ga ameriški staroselci pogosto uporabljali za izdelavo kanujev. Vrsta ima zanimive cvetove, ki nekoliko spominjajo na cvetove tulipanov, le da so manj vpadljivih barv.

Ko je grofica Irma zaslišala, da nekdo trka po vratih, jih je nemudoma odšla odpret. Pred vrati je stal mlad gospodič, pozdravila sta se, nato pa ga je povabila v grad. Sedla sta za mizo v sprejemnici in grofica je takoj začela opisovati park in drevesa v njem. Inšpektor jo je poslušal, ona pa je razlagala o prednostih in kulturni vrednosti parka v celoti. Ko je končala, jo je inšpektor prosil, da bi si park ogledala, saj lahko le tako oceni njegovo vrednost in ugotovi, če izpolnjuje vse določene kriterije za zaščito. Preden sta se odpravila v park, je grofica poklicala svojo kačo, si jo ovila okoli roke, kar je v inšpektorju vzbudilo veliko vprašanj. Prvič sta se ustavila zraven gradu. Inšpektor je vzel

meter in premeril debelost jesenovega debla ter tako ocenil starost drevesa. Grofica mu je medtem ves čas razlagala o dobrih straneh drevesa in poudarjala njegovo starost.

Fraxinus excelsior L., veliki jesen, angl. ash

Jesen spada v skupino listavcev in v višino zraste do 40 m. Njegova življenjska doba se giblje med 90 in 120 let, posamezniki pa lahko dosežejo tudi do 300 let. Aprila in maja neopazno zacveti v rdečkastih, lahko tudi belkastih združenih grozdastih socvetjih, iz katerih kasneje nastane podolgovat, rjav plod v obliki oreščka. Njegovo sivo, v mladosti gladko deblo, kasneje razpoka. Skozi zgodovino piše zelo različne zgodbe. V obdobju antike so sok iz mladih listov uporabljali kot zdravilo proti kačjim ugrizom, les pa so uporabljali za izdelavo orodja in orožja, kar potrjujeta najstarejše najdeno leseno kolo (3350 do 3100 pr. n. št.) in ročaj bodala iz 34. stol. pr. n. št., ki naj bi bila iz jesenovine.

Pot ju je vodila naprej po skrbno oblikovani potki. Kmalu sta na tleh pred seboj zagledala veličastne temno rdeče liste. Inšpektor je list pobral in ga takoj prepoznal. To je bil list rdeče bukve, ki je stala v bližini.

Fagus sylvatica L., bukev, angl. beech

Bukev je najbolj razširjena drevesna vrsta pri nas, zato ji pravimo tudi »mati slovenskih gozdov«. Doseže lahko višino do okoli 40 m višine in preko 1 m prsnega premera. Lubje je tanko (1 do 1,5 cm) in gladko, pepelnato sive barve. Koreninski sistem je zelo razvit in srednje globok. Listni popki so svetlo rjavi, podolgovati in špičasti, listi pa enostavni, celorobi in bleščeče zeleni, dolžine od 5 do 12 cm in širine od 3 do 8 cm, s 5 do 9 parov listnih žil. Rdeče bukve v naravi ne najdemo, saj so jo vrtnarji ustvarili s cepljenjem.

Ko sta prehodila že velik del parka in si ogledala veliko različnih vrst dreves, sta se usedla na eno izmed bližnjih klopi. Inšpektor je še enkrat vprašal grofico, zakaj si tako močno želi zavarovati tako velik park. Grofica mu je odgovorila:

»Zato, ker mi je všeč njegova pestrost. Uživam ob opazovanju in poslušanju drevesnih krošenj. Obožujem mir, ki ga omogočajo ti leseni velikani in v veselje mi je, ko vidim, da enako menijo tudi mnoge živali, ki se tako brezskrbno podijo po njem ter tudi nekateri ljudje, ki pridejo v park po sprostitve. Take občutke želim omogočiti tudi ljudem in živalim, ki pridejo za

nami in zaščita parka bi pomenila, da bo točno tak ostal še veliko, veliko let.«

Inšpektor je bil navdušen nad njenim mišljenjem in poslanstvom. Nikakor pa si ni mogel predstavljati, kako bo grofici uspelo omejiti ali preprečiti naravno staranje in propad dreves. Mislil si je le, da jih zgolj grofici ljubezen ne bo za vedno obdržala pri življenju. Potlačil je te misli, in ravno ko je želel omeniti, da je gozd sestavljen samo iz listavcev, sta prispela do najlepše smreke, kar jih je kdaj videl.

***Picea abies (L.) Karsten*, navadna smreka, angl. spruce**

Smreka je hitro rastoč iglavec stožčaste oblike z razvejano krošnjo. Krošnja je sestavljena iz ukrivljenih vej, na katerih rastejo temno zelene iglice. Iglice so dolge od 10 do 25 milimetrov ter so ravne. Na koncu vej rastejo spodaj podolgovati storži, ki visijo z vej navzdol. Skobljan les ima vonj po smoli, pogosto pa se pojavljajo tudi smolni žepki. Maksimalna višina je od 20 do 30 m, širina pa od 5 do 7 m. Lubje je smolnato in rdečkastorjave barve ter je zelo hrapavo. Korenine rastejo plitvo pod površjem, zato jo močnejši veter ali težak sneg lahko prevrneta ali odlomita.

Pot sta nadaljevala po skrbno urejenih poteh in zavijala, se spuščala in vzpenjala po gričevnatem grajskem parku. Inšpektor je z vsakim korakom bolje razumel mogočnost gozda in dreves in se odločil, da bo storil vse, kar bo v njegovi moči, da bo ta park po njegovem obisku zavarovan. Misli mu je prekinila grofica Irma, ki je že stala zraven naslednjega lepotca.

Laburnum anagyroides Med., navadni nagnoj, angl. golden rain, golden chain

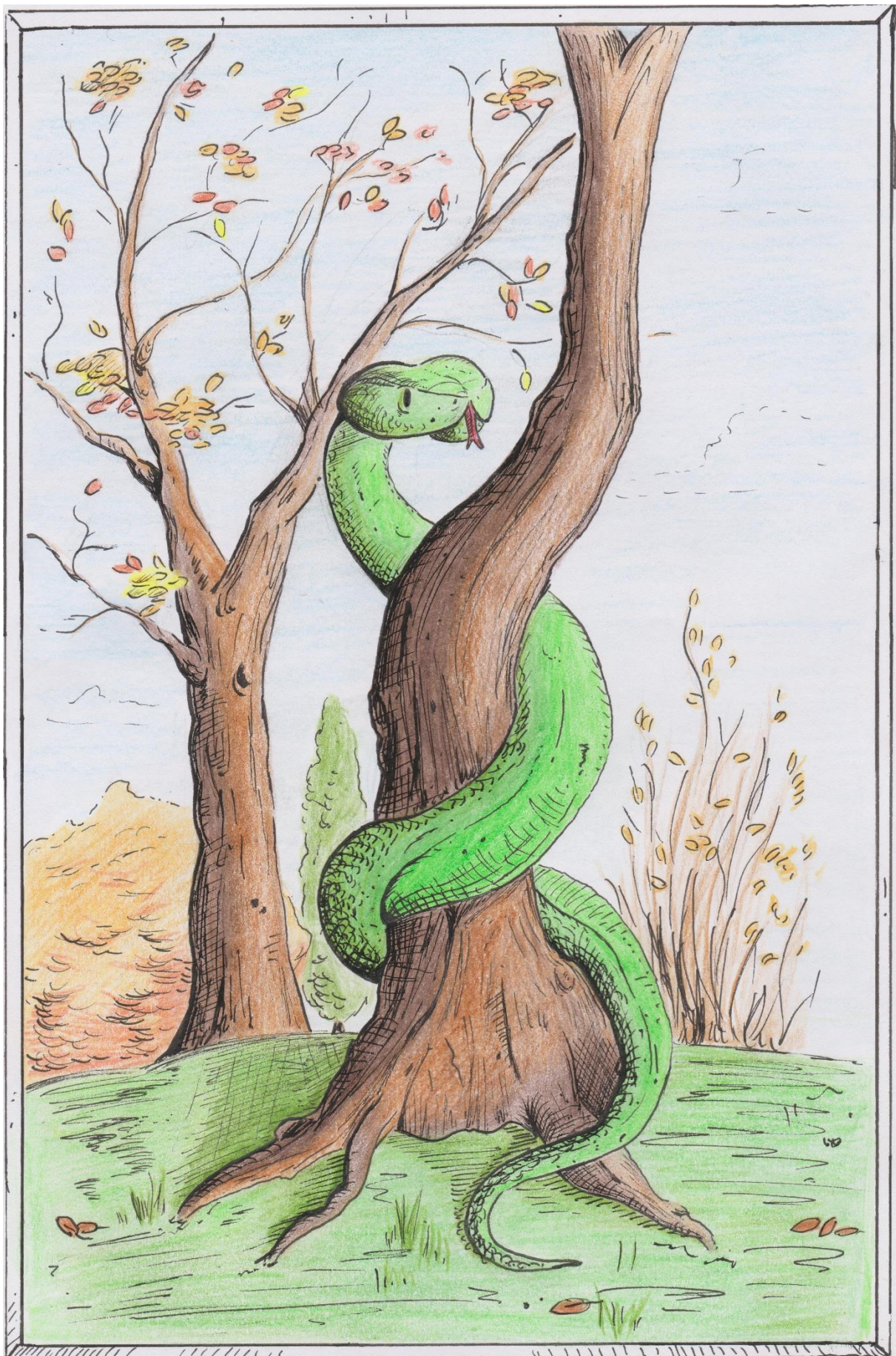
To listopadno drevo zraste od 6 do 9 m visoko. Pogosto je grmovnato, veje se razraščajo na vse strani, mlade so dlakave, sivo zelene in visijo. Vsa rastlina je strupena. Listi so tripnato deljeni, elipsasti in skoraj vedno celorobi, pecljati in brez prilista. Zgornja površina lističev je zelena in gladka, spodnja pa sivkasta in dlakava. Cvetovi so zlato rumeni, zacvetijo pa proti koncu pomladi v visečih, do 25 cm dolgih grozdastih socvetjih. Plodovi so dlakavi, ravni, viseči in 7,5 cm dolgi stroki z debelejšim robom. Vsebujejo več črnih semen, ki so zelo strupena, posebno nezrela. Slovensko ime negnoj je nastalo kot posledica njegovega trdega lesa, ki le redko zgrije.

Park je bil res raznolik; od številnih različnih oblik listov do različne višine drevesnih krošenj. Najbolj zanimivo drevo pa je za inšpektorja bila breza, ki si jo lahko opazil že na daleč in jo z lahkoto ločil od ostalih dreves, saj je edina imela belo lubje na deblu.

Betula pendula Roth., navadna breza, angl. birch

Navadna breza je priljubljeno okrasno drevo, ki pa ima svoj dom tudi v gozdovih, predvsem na posekah in gozdnem robu. Zaradi značilne skorje bele barve lahko breze vidimo že od daleč in so lepa popestritev gozdov, kjer med debli prevladujejo sivo rjavi barvni odtenki. Jeseni se listje obarva zlatorumeno, kar naredi breze še bolj privlačne. Gre za navadno nizka do srednje visoka drevesa ali grmičevje v glavnem iz podnebij severnega zmernega pasu. Enostavni listi so lahko nažagani ali režnjati. Plod breze je krilati orešek, ki pa ima pri nekaterih vrstah zelo drobna krilca.

Grofica je inšpektorju želela pokazati še zadnje posebno drevo v parku. Morala sta se odpraviti skozi grmičevje in med to zaraslo, ozko potko se je inšpektorju zdelo, da se v grmu nekaj premika. Irma ga je pomirila in mu razložila vso zgodbo in skrivnost njenih kač. Povedala mu je, da so te kače zdravilne in ji pomagajo pri ohranjanju dreves v takšni obliki, kot jih vidimo danes. In inšpektor je zdaj popolnoma razumel, kako bo grofici Irmi uspelo ohraniti park takšen kot je. Ko sta prišla iz grmovja, inšpektor ni mogel verjeti svojim očem. Mislil je, da sanja, saj se je znašel na zasneženi jasi sredi gozda. Po tleh je bil enakomerno nametan bel sneg. Šele ko je pogledal kvišku in nad seboj zagledal ogromno krošnjo topola, mu je bilo vse jasno.

Populus alba L., beli topol, angl. poplar

Topol je listopadno drevo iz družine vrbovk. Do 30 m visoko drevo z ravnim deblom je pokrito s sivo do sivkasto zeleno skorjo, ki je pri odraslih drevesih razpokana. Listi so jajčasti ali elipsasti in so polno razviti, topo ali redko nazobčani. Po zgornji strani so temno zelene, na spodnji pa sive barve. Moški cvetovi so dolge, valjaste in viseče mačice s 7 do 10 prašniki in sprva škrlatne, kasneje pa rumene prašnice, ženski pa so krajši in imajo rdeče brazde. Iz ženskih cvetov se razvijejo gladki glavičasti plodovi. Les je mehak in se uporablja za izdelavo pohištva in zabojev.

Po končanem ogledu se je grofica Irma zahvalila inšpektorju, ta pa ji je obljubil, da bo park zagotovo zavarovan. Grofica je čez nekaj dni dobila še uradno potrdilo in ga obesila na grajska vrata. Od takrat nihče več ne seka dreves v parku ali ga onesnažuje na kakršen koli način.

Urad za naravo

Cenjena gospa Irma!

Po ogledu uradne komisije in na licu mesta ugotovljenem stanju nasadov ter v svrhu zaščite teh redkih rastlin je potrebno takoj preprečiti nadaljnjo uničevanje, da se nasadi v parku grajščine, predvsem konifer, ki so bile dolga leta strokovnjaško gojene in so zelo dragocene, ohranijo in ne uničujejo.

Na svidenje!

Glavni inšpektor

J. Hrast

Stare mame pa pravijo, da se grofičine zdravilne kače še dandanes plazijo po parku in skrbijo za drevesa ter se trudijo, da bi jih ohranile v takšni obliki, kot jih je zapustila grofica Irma. Če boste pozorni, jih boste lahko med tihim sprehodom po parku tudi opazili.

Knjižica Skrivnosti grajskega parka je nastala kot rezultat 16. Mladinskega raziskovalnega tabora, ki je potekal poleti 2018 v organizaciji RKS OZ Ormož in Medobčinske LAS Ormož, Središče ob Dravi in Sveti Tomaž. Mentorica je bila Maja Botolin Vaupotič.

Delo je potekalo na terenu – v parku in na osnovi publikacij o ormoškem grajskem parku, ki sta jih v preteklosti izdala RKS OZ Ormož in Medobčinska LAS Ormož, Središče ob Dravi in Sveti Tomaž ter se nahajajo v njihovem arhivu.

Skrivnosti grajskega parka

Izdal:

Rdeči križ Slovenije Območno združenje Ormož

Zanj:

Blanka Kosi Raušl

Besedilo:

Urška Kiselak in Katarina Vaupotič

Ilustracije:

Aleksander Štumberger

Jezikovni pregled:

Marijana Korotaj

Tisk:

Tiskarna Ekart

Naklada:

300 izvodov

Ormož, januar 2019